

Πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν τῆς ὀρθείδος λίμνης ἐκτείνεται πεδιάς λεγόμενη **Μενεντὺς ὁδοσί**· ἐν τῇ πεδίῳ τούτῳ ὑπάρχουσι δώδεκα τὸν ἀριθμὸν μικρὰ ὀθωμανικὰ χωρία, ὡσεὶ λίθου βολῆν ἀλλήλων ἀφιστάμενα. Ἐν τισὶ τούτων τῶν χωρίων δόζονται ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι, κατὰ βυζαντινὸν ὄνυμὸν ἐκτισμέναι, ἐν τισὶ δὲ παρὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀγιάσματα. Ἐκ τῶν ἀφθόνων δὲ ἐν τῇ πεδίῳ τούτῳ ἀναβλυσζόντων ὑδάτων σχηματίζεται ὁ **Καπαδόξ** λεγόμενος ποταμὸς, ὅστις, διερχόμενος πρὸς ἀνατολὰς μὲν δύο ὥρας μακρὰν τῶν Κελλιδάρων, πρὸς νότον δὲ καὶ δυσμὰς μίαν ὥραν καὶ διὰ μέσου τῆς παλαιᾶς Ἀρχελαίδος (νῦν Ἀκ-Σεράν) ἐξ ἐκείνου ὥρας τῶν Κελλιδάρων ἀπεχούσης, ἐκβάλλει πρὸς τὸ ἐκεῖ ἐκτενὲς λειβάδιον.

Πανταχοῦ, ἐνθα διέρχεται ὁ ποταμὸς οὗτος, εὐρίσκονται ἀπειρα εἰρήνια ἐκκλησιῶν, ἀρχαίων οἰκοδομῶν, κελλίων καὶ ἡγουμενείων, καὶ οὕτω συμβαδίζον τις τῇ πορείᾳ τοῦ ποταμοῦ διέρχεται διὰ μέσου χωρίων ὀθωμανικῶν, ἐν οἷς πλείσται ὁδοὶ ἀρχαιοῦτες. Καὶ κατὰ πρῶτον ἐντὸς μικροῦ ὀθωμανικοῦ χωρίου καλουμένου **Ἰλίκ-Σοῦ** (= Χλιαρὸν ὕδωρ) δόζονται πηγαὶ θερμῶν ὑδάτων, παμπάλαια λουτρά καὶ εἰρήνια οἰκοδομῶν. Κάτωθεν τούτου τοῦ χωρίου πρὸς δυσμὰς καὶ εἰς μίαν ὥραν περίπου ἀπόστασιν τῶν Κελλιδάρων κεῖται χωρίον, ὅπερ ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ πολλῶν ὑδάτων **Χλιαρὸν** καλεῖται (**Ἵ-Χλάρα**), ἐνθα δόζονται ἐπίσης πλείσται ἐκκλησίαι καὶ ἀρχαῖα μνημεῖα. Ὀλίγον μακρὰν τῶν Ἵ-Χλάρων ἐν τόπῳ καλουμένῳ **Καταράκ-** (ἐκ τοῦ **Καταράκης**), τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ ρύακος εὐρίσκομένων ἀρχαίων οἰκοδομῶν, μονολίθων ἐκκλησιῶν καὶ κελλίων ἀδύνατος καθίσταται ἡ ἀκριβὴς περιγραφή.

Τὸ πρὸς τὸ ἄνω τούτου τοῦ ρύακος κατοικοῦμενον ὀθωμανικὸν χωρίον καλεῖται **Περίστρεμμα**. Ἐντὸς τοῦ χωρίου τούτου δόζονται εἰσέτι ἀκέραια πολλὰ παρεκκλησία, μοναστήρια καὶ κοιμητήρια· ἐν τισὶ δὲ τούτων, εἰ καὶ δυσανάγνωστοι, ἐπιγραφαὶ τινες, λ. χ. ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Ζαχαρίου, ὅθεν καὶ τὸ μέρος καλεῖται Ζαχαρία, δόζεται ἐπὶ πλακὸς ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: **Ἐνθάδε κεῖται ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός Θεοφίλος· ἐκοιμήθη ἐν ἔτει Θεογονίας ΨΚΖ (= 7027) ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 16**.

Αἱ δὲ λοιπαὶ παρ' αὐτὴν διατηρούμεναι ἐκκλησίαι καθὼς καὶ αἱ πρὸς τὰ κάτω τῶν Περιστεμμάτων, ἐν τινὶ μέρει, **Φάλακα** καλουμένη, ὑπάρχουσιν ἐκκλησίαι ἐστολισμέναι διὰ ζωρῶν ζωγραφιδῶν ἀρχαίας τέχνης. Ἐν δὲ τῇ **Καρά-Γκεδικ**, ἐντὸς ἐκκλησίας λελαξευμένης ἐν ἀπεράντῳ βράχῳ καὶ ἐστολισμένης ὁσαύτως διὰ ζωγραφιδῶν, ἐπὶ τῆς ἀγίας αὐτῆς προθέσεως δόζεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: **Οὗτος ὁ ἱερὸς ναὸς ἐλατοῦμην ἐν ἔτει Θεογονίας Χ. (6000)**. Ἐντὸς ἐτέρας πάλιν ἐκκλησίας **Οὗτος ὁ πανένδοξος ναὸς τοῦ Ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐπεσκενέσθη καθὼς ὁράται διὰ συνδρομῆς Βασιλείου . . . . . καὶ . . . . τῶν Ρωμαίων βασιλευόντων καὶ Κυρίλλου ἀρχιερατεύοντος ἐπὶ ἡγουμενία Ἰωάννου . . . . .** Ἐν ἔτει Θεογονίας αἱ (= 1050). Παρ' αὐτὴν φαίνονται μὲν ἴχνη καὶ ἐτέρων γραμμάτων, ἀδύνατος ὅμως ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν. Πλὴν τῶν ρηθέντων τούτων καὶ πλείσται ἄλλα ἐκκλησίαι καὶ εἰρήνια κτιρίων δόζονται ἐν τῇ ρύακι τούτῳ, πλῆθει τῶν ὁποίων εὐρίσκονται καὶ λάγνακες, ἐν τισὶ τῶν ὁποίων διατηροῦνται καὶ λείψανα ἁγίων ἀκέραια. Ἐν γένει τὰς ποικίλας σωζόμενας ἐν τῇ ρύακι τούτῳ ἀρχαιοτήτας καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις διατηρούμενας ζωγραφίας ἀδύνατον λεπτομερῶς νὰ περιγράψωμεν, καθ' ὅτι πανταχοῦ ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ τὸ βλέμμα βλέπει ἐκκλησίας, εὐκτηρίους οἴκους, μοναστήρια καὶ κελλία, ἅτινα συλλήβδην ἴαν εὐφυνῶς ἀπληροῦσθαι ὁ Νύσσος Γρηγόριος λέγων: «Ὅσα γὰρ ἐστὶν ἐν τούτοις» (Καππαδόκαις) θυσιαστήρια, δι' ὧν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου δοξάζεται, οὐκ ἂν τις τοσάδε πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐξαριθμῆται (Γρηγόρ. Νύσ. περὶ ἀπ. εἰς Τεροδόλυμα). »

Μίαν ὥραν μακρὰν πρὸς τὰ κάτω μνησθέντος ρύακος ἐν χωρίῳ τινὶ ὀθωμανικῷ **Γιαλπὰκ Χισάρ** δόζονται πολλὰ παρεκκλησία, τεῖχη καὶ εἰρήνια οἰκοδομῶν. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὑπάρχουσι πολλαὶ πηγαὶ ὑδάτων χλιαρῶν καὶ μεταλλικῶν. Τὰ ζέοντα ταῦτα ὕδατα, ἐνεκα τῶν ὁποίων καὶ τὸ μέρος καλεῖται **Ζέα**, παραδόξως πῶς μόλις εἰκοσὶ βήματα ἀπὸ τὰς πηγὰς τῶν ἀπομακρυνόμενα χάνονται, παρουσιάζοντα παράδοξον φυσιολογικὸν φαινόμενον. Ἀπέναντι τοῦ **Γιαλπὰκ Χισάρ** ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ **Καππαδόκος** κεῖνται τὰ ὀθωμανικὰ χωρία **Σέλην, Κιζήλ καγιά** (=

ἐρυθρὸς βράχος). **Κωδοῦκ, Ἀπαδλή**, ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων ἀφιστάμενα. Καὶ εἰς ταῦτα τὰ χωρία δόζονται ἐπίσης εἰρήνια ἐκκλησιῶν, οἰκοδομῶν λελαξευμένων ἐντὸς βράχων δίκην πυραμίδων ὑψουμένων. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, τῶν ἀπειρῶν ἐν τῇ ρύακι τούτῳ εὐρίσκομένων ἐκκλησιῶν τινὰς μὲν οἱ κατοικοῦντες τὰ ἄνω ρηθένθα χωρία (Ἵ-Χλάρα, Περίστρεμμα καὶ Σέλην) χρησιμοποιοῦσιν εἴτε ὡς ἀποθήκας, εἴτε ὡς ἀχυρῶνας, εἴτε καὶ ὡς οἰκίας, τινῶν δὲ, κειμένων εἰς ἔρημον τόπον, οἱ ἐκεῖ διαμένοντες ποιμένες εἴτε τὰς ζωγραφίας, εἴτε τὰς χρονολογίας καὶ ἐπιγραφὰς καταστρέφουσιν ἀδιακόπως καὶ ἀφανίζουσιν.

Βορειοδυτικῶς τῶν Κελλιδάρων εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου ὥρων κεῖται χωρίον ὀθωμανικόν, **Μαυαζήν**, ἐν ᾧ δόζεται ἀβλαβὴς ἐπὶ ὁ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῶν πατὴρ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀναφερόμενος ναὸς τοῦ ἁγίου Μάμαντος (Γρηγορ. Ναζιανζ. λόγος ΜΓ'), λελατομημένος ἐν βράχῳ, περιέχων καὶ ἅγια λείψανα. Τὰ δὲ ἐν τῇ ναῷ τούτῳ τελούμενα θαύματά εἰσιν ἀπερίγραπτα. Μολονότι δὲ ὁ νεωκόρος τούτου τοῦ ναοῦ εἶναι ὀθωμανός, ἐν τούτοις καὶ οἱ λοιποὶ ἐπισκεπτόμενοι Χριστιανοὶ ἀκωλύτως τελοῦσι τὰ αὐτοῖς νενομισμένα. Πρὸς τούτοις ἐν τῇ χωρίῳ τούτῳ εὐρίσκονται μὲν καὶ πλείστα ἄλλα εἰρήνια οἰκοδομῶν καὶ παρεκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς ἀποθήκας, ἀχυρῶνας καὶ εἰς μάνδρας ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων μεταβεβλημένα.

Πρὸς δυσμὰς τῶν Κελλιδάρων εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου ὥρων ὑψοῦται τὸ ὄρος Ἀντίταυρος (= Χασάν δαγῆ), παρὰ τοῖς πρόποδας τοῦ ὁποίου δόζονται εἰρήνια δέκα πέντε καὶ πλέον μονῶν. Τὸ ὄρος τοῦτο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐκεῖ διαμενόντων, κατ' ἀρχὰς ἐλέγετο **Χατοῦν δαγῆ** (= Ὅρος τῆς Παρθένου), ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον μετεβλήθη εἰς **Χασάν δαγῆ**. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου δόζεται ἐκκλησία σταυροειδὸς λελαξευμένη, ἐπὶ τινος δὲ πέτρας παρὰ τὴν εἰσόδον τῆς ἐκκλησίας δόζεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: **ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου . . . . . ὄρος Λάτρον . . . . .** Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης συμπεραίνεται ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι καὶ **Λάτρον ὄρος**, ὅπου ἵσκει, κατὰ τὸν Συναξαριστὴν, καὶ ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν μονὴν τῶν Κελλιδάρων μεταβάς (Δεκεμβρ. 3).

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ρηθέντος ὄρους δόζονται τὰ εἰρήνια ἀρχαίας μεγάλης πόλεως Γαρσαύρας καλουμένης. Τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως ταύτης δείκνυται ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ σωζομένων εἰρηπίων ἐπτά μεγάλων ἐκκλησιῶν, ἐκτεταμένης ἀγορᾶς, πολλῶν οἰκῶν καὶ λαμπρῶν μεγάρων ἐκτιδόμενων ἐκ τετραγώνων γρανιτῶν. Πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Γαρσαύρας εἰς ἡμῶρον ἀπόστασιν εὐρίσκειται χωρίον τι **Χαλδασερί**, συγκείμενον ἐξ 80 ὀθωμανικῶν καὶ 60 χριστιανικῶν οἰκιῶν.

Πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τῶν Κελλιδάρων εἰς τριῶρον περίπου ἀπόστασιν εὐρίσκειται χωρίον τι **Τσελ-τεκ** ἀρτισύστατον ὑπὸ Χριστιανῶν μετοικησάντων ἐκ τινος χωρίου **Μισθί** λεγομένου. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὑπάρχει μέρος τι καλούμενον **Ἀγριαδαρ**, ὅπου δόζεται μέχρι σήμερον ἐκκλησία, αἱ δ' ἐντὸς αὐτῆς σωζόμεναι ζωγραφίαι κινουσὶν ἀληθῶς τὸν θαυμασμὸν τοῦ θεατοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΙΑΔΗΣ

Ἀρχιμανδρίτης.

## ΗΡΟΔΟΤΟΣ Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν).

Περὶ τῆς παρ' Ἡροδότῳ κριτικῆς.

Ἐν τούτοις ἡ ἐγνώσμενη ἀκρίβεια καὶ ἀμεροληψία, μεθ' ἧς ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικὸς τὴν ἕλνν αὐτοῦ, οὐδαμῶς παραβλάπτεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω διαληψθείσης τάσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀεῖποτε ἀναζητεῖν καὶ πανταχοῦ ἀνευρίσκειν θεῖαν ἐπενέργειαν. Τοῦναν-

τίον μάλιστα ὅπου καὶ ὁσάκις δὲν πρόκειται περὶ τῆς θείας ταύτης δυνάμεως, ἐπιδεικνύει ὁ συγγραφεὺς οὐ μόνον μεγάλην διαύγειαν καὶ ὀξύτητα πνεύματος, ἀλλὰ καὶ αὐστηροτάτην κριτικὴν ἀπέναντι τῶν μυθευμάτων τοῦ λαοῦ<sup>1</sup>. Ἐὰν δὲ τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, παραβαλλόμενον πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου, ἀναφαίνεται μᾶλλον ὡς ἔπος πλῆρες χάριτος καὶ ἐπαγωγὸν ἢ ὡς ἀληθὴς ἱστορία<sup>2</sup>, οὐδεὶς διὰ τοῦτο δύναται νὰ ἐλέγξῃ τὸν συγγραφεὰ ἐπὶ εὐπιστίᾳ καὶ ἀφελείᾳ. Διότι οὐδαμῶς παραλαμβάνει ἀδασανίστως τὰς διαφόρους, ὥς ἀναγράφει, εἰδήσεις, ἀλλ' ἐναργῆ ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ἐκείνων, ἅπερ ἐξ αὐτοψίας ἐξήτασε, καὶ ἄλλων, ἅπερ ἐξ ἀκοῆς ἀφηγεῖται. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἀντιπαράβάλλει πολλακίς καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην<sup>3</sup>. Οὕτω λοιπὸν χορηγεῖ τῷ ἀναγνώστῃ τὸ μέτρον καὶ τὸν βαθμὸν, ἀναλόγως τοῦ ὁποῦ ὀφείλει οὗτος νὰ πιστεύῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορούμενα. Ὅπου δὲ ὁμιλεῖ περὶ πραγμάτων, ἐπὶ ἰδίας παρατηρήσεως στηριζομένων, ἢ ὁσάκις ἀναφέρει σύγχρονα γεγονότα, ἱκανοποιεῖ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀξιόπιστον καὶ τὸ ἀκριβές, τὴν αὐστηροτέραν ἀξίωσιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην οὐδαμῶς ὑπολείπεται τοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλ' ὅπου περὶ παρελθόντων πρόκειται οὐδεμίαν παρέχει ἀσφάλειαν περὶ πραγματικῆς ἀληθείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀφηγουμένων καὶ οὐδαμῶς διὰ τοῦτο εὐθύνεται, ἂν ἐθεωρήθῃ ἐνίοτε τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς ἐστερημένον παντὸς αὐθεντικοῦ κύρους<sup>4</sup>. Πιστὴ ἐκθεσις τῶν παραδόσεων, ὅσαι ἔζων ἀνὰ τὰ στόματα τῶν λογίων, ἦτο τὸ κύριον καὶ προδιαγεγραμμένον τοῦ συγγραφέως θέμα. Καὶ γὰρ μὲν δὲν ἀνταποκρίνεται ἡ τάσις αὕτη πρὸς περισυλλογὴν τῶν προφορικῶν παραδόσεων εἰς ἀπαιτήσεις ἱστορίας, ἀξιούσης νὰ ἔχῃ κύρος, ἀλλ' ἡ μυθικὴ ἐκείνη μορφή, ἥτις, καθ' οὗς ἔξῃ χρόνους ὁ ἱστορικός, εἶχε περιβάλλει καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ νωπὰ καὶ σχεδὸν ζῶντα γεγονότα καὶ ἦν καὶ αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης δὲν ἠδυνήθη νὰ περιορίσῃ ἐντὸς τῶν ἀρχικῶν αἰτίων ὁρίων<sup>5</sup>, περιελάμβανε πᾶν ὅπερ ἠδύνατο ὁ τότε ἱστορικός νὰ χορηγῇ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ. Τὰς περὶ διαφῶρων μύθων καὶ ἱστορημάτων περισυλλεγείδας εἰδήσεις οὐδέποτε ἐτάλυνεν ὁ Ἡρόδοτος αὐθαίρετως νὰ μεταβάλῃ, ἀλλὰ παρεισέγαγεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ἀπλούστατα, ὡς παρέλαβεν αὐτάς. Τοῦτο δὲ μετὰ βεβαιότητος ἐξάγομεν, ὅταν ἐπιβλέσωμεν εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν παρεισάγει τὰς διαφῶρους παραδόσεις καὶ παραθέτει αὐτάς οὕτως, ὥστε αὐτὸς μὲν οὐδὲν περὶ τούτων λέγει, εἰς δὲ τὸν ἀναγνώστην μόνον ἐπαφίνει τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν<sup>6</sup>. Πολλὰκις ὅμως ἐξωτέρικευσεν ὁ συγγραφεὺς ἀμέσως καὶ ἄνευ οὐδενὸς ἐνδοιασμοῦ τὴν δυσπιστίαν αὐτοῦ καὶ ἱκανοποιεῖ οὕτω τὸ τοῦ ἱστοριογράφου καθήκον. Οὕτω δὲ ρητὸς ἀναφέρει τάδε: <sup>7</sup> «ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πειθεσθᾶί γε μὲν οὐ παντάπασιν ὀφείλω, καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω ἐς πάντα τὸν λόγον.» Ἀλλαχοῦ δ' ἐπιφέρει ἐπὶ λέξει ταῦτα: <sup>8</sup> «τοῖσι μὲν νυν ὑπ' Αἰγυπτίων λεγομένοιςιν χρᾶσθω ὅτεφ τὰ τοιαῦτα πιθανά ἐστι· ἐμοὶ δὲ παρὰ πάντα τὸν λόγον ὑπόκειται, ὅτι τὰ λεγόμενα ὑπ' ἐκάστων ἀκοῇ γράφω»<sup>9</sup>. Ἡ δὲ κριτικὴ αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸ διακρίνειν μεταξὺ πολλῶν παραδόσεων τὴν

πιθανωτέραν<sup>1</sup>, εἰς τὸ χαρακτηρίζειν ὡς πλάσματα φαντασιώδη ἔνια γεγονότα καὶ πράξεις τινὰς ἐναντιούμενας εἰς τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων πορείαν καὶ εἰς τὸ ἐκφράζειν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πεποιθὲσιν περὶ τῆς ὑποκρυπτομένης ἢ ὑπολανθανούσης ἀληθείας<sup>2</sup>. Ἐκείνη ὅμως ἡ κριτικὴ, ἡ διεισδύουσα εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, ἀδιαφοροῦσα ἂν καταστρέφεται ἢ παράδοσις, ἦτο ὅλως ξένη εἰς τὸν χρηστὸν καὶ ἥπιον χαρακτῆρα τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ· ἡ δ' ἐπιστήμη σήμερον μεγάλας ὀφείλει αὐτῷ χάριτας, διότι δὲν ἐφήρμοσε τοιαύτην κριτικὴν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν οὔτε ὁ νοῦς ἀκόμη εἶχεν ὀρμηδαί, οὔτε τὰ μέσα ἦσαν ἐπαρκῆ.

## ΙΑ'.

### Ἱστορικὴ πίστις τοῦ Ἡροδότου<sup>3</sup>.

Καὶ ὅμως ἡ προσοχή, μεθ' ἧς ὁ ἱστορικός διακρίνει τὰς διαφῶρους ἐν τῷ ἔργῳ του ἀποκειμένας εἰδήσεις, οὐδαμῶς ἰσχυρὴν ἔν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ δεινῆς κατηγορίας, ἀποδοθείσης αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἥτις, παραγνωρίσασα τὴν ἀξίαν τοῦ ἱστορικοῦ, ὠνόμασεν αὐτὸν **μυθολόγον**. Πρῶτος δὲ ὁ Ἀριστοτέλης<sup>4</sup> ἀπέδωκεν αὐτῷ τὸ εὐτελὲς τοῦτο ἐπωνύμιον. Οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ὁ κομικός Ἀριστοφάνης εἶχε παρωδήσει τινὰς τῶν εἰδήσεων τοῦ Ἡροδότου ὡς ὑπερβολικὰς ἢ ἀπιθάνους θεωρουμένας<sup>5</sup>. Ἄλλοι δὲ πάλιν τοσοῦτω προухώρησαν ἐν ταῖς περὶ Ἡροδότου κρίσεσιν αὐτῶν, ὥστε κατηγοροῦσιν αὐτοῦ ὡς ἐπὶ σκοπῷ παραμορφούντος τὴν ἀλήθειαν<sup>6</sup>. Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Πλουτάρχου περισφθὲν ἡμῖν σύγγραμμα «Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοφθείας» ἀποδίδει εἰς τὸν ἀπλοῦν, φιλαλήθη καὶ μετριοπαθῆ ἱστορικόν, ἰδίως ἐν τῇ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἀφηγήσει αὐτοῦ χαρακτῆρα φιλόσογον καὶ προαίρεσιν βάσκανον, τείνουσαν ἐκ σκοποῦ εἰς διαστρόφην τῆς ἀληθείας καὶ ἐλάττωσιν τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν ἀνδραγαθμάτων<sup>7</sup>. Καὶ ὅμως αὐτὰ αὐτὰ αἰ κατὰ τοῦ Ἡροδότου κατηγορίαι, αἱ ἐκπηγάζουσιν ἐξ ἀκαίρου καὶ λίαν ματαίας φιλοπατρίας, στερουμένης πάσης περὶ ἱστορικῆς ἀληθείας συνειδήσεως, ἐναργέστατα ἀποδεικνύουσι τὴν ἀδιάρθορον καὶ ἀπτόνητον τοῦ ἱστορικοῦ εὐθύτητα καὶ χρηστότητα. Καὶ γὰρ μὲν βέβαιον εἶναι ὅτι ἐνεκα τῆς κλίσεως αὐτοῦ πρὸς πᾶν σπάνιον, ἀσύννητες καὶ μέγα ἐξετέθη ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῇ περισυλλογῇ τῶν εἰδήσεων καὶ πληροφориῶν του εἰς ποικίλας πλάνας καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν εἰδήσεων, ὥς παραδίδει ἡμῖν, ἰδίᾳ περὶ Ἀνατολῆς, παρεισέειρπυσε καὶ μυθικὸν τι στοιχεῖον ἀπορριπτέον· ἀκριβῶς ὅμως αὐτὴ ἡ μετ' αὐταπαρνησίας ἐπιδεικνυομένη προθυμία πρὸς ἀποδοχὴν τῶν διαφῶρων περὶ διαφῶρων λαῶν εἰδήσεων καὶ ἀκουσμάτων διεψύ-

1) I, 60, 75, 122. II, 45, 57, 131. III, 115. IV, 25, 36, 45, 96, 105. VII, 91. VIII, 94. 118 ἐφεξῆς.

2) Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ὁ Θουκυδ. I, 22 λέγει περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ: «ἐς μὲν ἀκράσιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φαίνεται». Πρβλ. Ἀφρόνιον εἰς Προγυμν. σ. 90: «Εἴτα τίς αὐτῷ (τῷ Θουκυδ.) παραβαλεῖ τὸν Ἡρόδοτον; ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν διηγεῖται πρὸς ἰδονήν, ὁ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ἅπαντα φθέγγεται.»

3) II, 99: «Μέχρι μὲν τούτου ὅψις τε ἐμὴ καὶ γνῶμη καὶ ἱστορίῃ ταῦτα λέγουσά ἐστι, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε Αἰγυπτίους ἐρχομαι λόγους ἔξεων, κατὰ ἥκουν· προσέσται δὲ αὐτοῖσι τι καὶ τῆς ἐμῆς ὀψις.»

4) Ἰδε λαμπρὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἡροδοτείου ἔργου παρὰ E. Curt. Griechische Geschichte: II, σ. 94.

5) Θουκυδ. I, 20 ἐφεξῆς.

6) III, 9, 122. V, 44.

7) VII, 152.

8) II, 123. Πρβλ. 146. III, 9. IV, 195. V, 45. VII, 129.

9) Ὁ ἱστορικός διατυπώνει τὰς ἰδέας του ταύτας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐντυπώσεων τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Πρβλ. E. Curt. Gr. Gesch. I, Berlin 1887. σ. 58.

1) III, 9. IV, 11.

2) II, 57, 120. VIII, 8.

3) H. Stein: Herodotos: Finl. σ. 41.

4) Περὶ γεν. ζῶων III, 5. πρβλ. Ἱστορ. ζῶων. III, 22. Cic. de legg. I 4. «Luamquam et apud Herodotum patrem historie et apud Theopompum sunt innumerabiles fabulae». De div. II, 56. «Herodotum cur veraciorem ducam Ennio?» Gellius At. Noct. III, 10 «Herodotus homo fabulator». Θεμιστίας. λόγ. 33ος σ. 367. «Ἡρόδοτος ὁ μυθογράφος». Ἑρμογεν. περὶ ἰδεῶν, σ. 314. ἐν λέξει «Ἡρόδοτος».

5) Ἰδε τὸ χωρίον Ἡροδ. I, 179, 5, ὅπερ ὁ Ἀριστοφάνης παρωδεῖ ἐν τοῖς «Ὀρνισι» στίχ. 552. «περιτεγίξειν (τὴν πόλιν τῶν ὀρνίθων)» μεγάλας πλίνθοις, ὥσπερ Βαβυλῶνα.

6) Ἰδε. Φωτ. Βιβλ. σ. 356. ἐκδ. Bekker. «Κτησίας διεξέεισι τὰ περὶ Κύρου καὶ Καυδύσου καὶ τοῦ μάχου Δαρείου καὶ τοῦ Ξέρου, σχεδὸν ἐν ἅπασιν ἀντικείμενα Ἡρόδοτῳ ἱστορῶν, ἀλλὰ καὶ ψεύστην αὐτὸν ἀπελέγχων ἐν πολλοῖς καὶ λογοποιὸν ἀποκαλῶν». — Φλαουίου Ἰωσήφου adv. Ap. I, 3. «Ἐφορος μὲν Ἑλλάνικον ἐν τοῖς πλείστοις ψευδόμενον ἐπιδείκνυσιν, Ἐφορον δὲ Τίμαιος καὶ Τίμαιον οἱ μετ' ἐκείνων γεγονότες, Ἡρόδοτον δὲ πάντες», καὶ 14. «Μανεθὺ πολλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον». — Σουίδας περὶ Ἀρποκρατ. «Ἀρποκρατίων ὁ Αἴλιος χρηματίσας... περὶ τοῦ κατεψεύσθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν». — Διοδ. I, 69. — Λουκιαν. «Ἀληθοῦς ἱστορίας Β' 31. «οἱ ψευδάμενοι τι... καὶ οἱ μὴ τἀληθῆ συγγεγραφοίτες, ἐν οἷς ἦν... καὶ ὁ Ἡρόδοτος». καὶ «Φιλοψεύδης ἡ ἀπιστία», 2. «Τὸν Ἡρόδοτον καὶ Κτησίαν... ἐγγράφῳ τῷ ψεύσματι κεχρημένους». Εὐσεβίου: Εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ: σ. 476 d.

7) Müller: Ἱστ. Ἑλλαν. Φιλολογ. I, σ. 409.

λαβε τὸν ἱστορικὸν ἀπὸ τῆς λεπτολόγου περὶ τῆς ἱστορίας του ἐπικρίσεως τῶν μετὰ ταῦτα Ἑλλήνων καὶ ἀνέδειξε τὸ ἔργον του πηγὴν ἀνεξάντλητον ἀρίστων εἰδήσεων, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐκ τοῦ μυθικοῦ των περιεχομένου, ἐθεωροῦντο καὶ ὑπελαμβάνοντο ὡς ἀπλᾶ μυθεύματα καὶ φαντασιώδη ἐπινοήματα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν συγχρόνων τῷ ἱστορικῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς μετὰ ταῦτα ἀρχαιότητος. Κατὰ τοὺς τελευταίους δὲ μόνον χρόνους ἡ νέα ἐρευνα ἀνεγνώρισε τὴν ἀξίαν αὐτῶν<sup>1</sup>. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐπιδεικνύει ἀναμφιβόλως μεγάλην ὑπὲρ τινῶν<sup>2</sup> εὐνοίαν καὶ κατ' ἄλλων<sup>3</sup> δυσμένειαν καὶ δὲν ἀποκρύπτει τὴν διηνεκῇ αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τε τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἀλλ' ὡς ἐστὶν εἰκάσαι ἐκ τινῶν εὐνοήτων ὑπαιγυμῶν, δέδει ἐν τῇ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων κρίσει αὐτοῦ τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα τῶν τότε πολιτικῶς ἐν Ἀθῆναις κρατούντων<sup>4</sup>, διότι περὶ τῶν γενικῶν τῶν διαφόρων πολιτειῶν καὶ σχεδόν ἐλάχιστά φροντίζει ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐνδιαφέρεται. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη αὐτῇ καὶ εὐνοία δὲν παραπλανᾷ αὐτόν, ὥστε νὰ ταπεινώσῃ ἔνεκα λόγων κομματικῶν τὰς ἐπιλοιπούς πολιτείας καὶ μειώσῃ ἂν ἑτέρου τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν ἐν τῇ δόξῃ τῶν μεγάλων ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνων. Καὶ ὅμως ἀπέναντι τῶν ἀπειρῶν ἐκείνων καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδασίμων κατὰ τῶν Ἀθηναίων αἰτιάσεων τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου φερομένων, ὧφειλεν ὁ ἱστορικὸς νάναγworίσῃ μὲν τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἡ πόλις αὐτῇ προσήνεγκεν εἰς τὸν βωμόν τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ὅλων, οἷτινες, κατὰ τὴν ἐκφράσιν αὐτοῦ τοῦτοῦ τοῦ Ἡροδότου<sup>5</sup>, « τοῦ τε εὐτυχέειν φθονέουσι καὶ τὸ κρέσσον στυγέουσι », ἀνομολογήσῃ δὲ τὰς Ἀθῆνας ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν σώτειραν πόλιν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης<sup>6</sup>. Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα πάλιν ἐπιμελῶς ἀποφεύγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς πᾶσαν πανηγυρικὴν ἐκδύλωσιν τῶν ἀγαθῶν αἰσθημάτων καὶ τοῦ θαυμασμοῦ του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς βραδυτέρον συνήθως ἐγίνετο.

## ΙΕ'.

### Περὶ τῆς Ἡροδοτείου γλώσσης.

Καίτοι ὁ Ἡρόδοτος ἦτο Δωριεὺς τὴν καταγωγὴν, ἔγραψεν ὅμως, ὡς καὶ ὁ Ἰπποκράτης ὁ Κῶος, εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον, ἢν εἶχον μεταχειρισθῆναι καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ λογογράφοι, οἷτινες πάντες σχεδὸν ἦσαν Ἴωνες. Ἐμορφώθη δὲ ἡ Ἰωνικὴ αὐτῇ τοῦ Ἡροδότου γλῶσσα ἐκ τῆς πρότερον ἐπικῆς, ἥτις ὡς καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις, ἐν Ἰωνίᾳ ἀνεπτύχθη<sup>8</sup>. Τὴν Ἡροδοτείου γλῶσσαν ἐν τοῖς μάλιστα ἐξάγει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς<sup>9</sup> ὡς « τὸν ἄριστον τῆς Ἰάδος κανόνα »· ὁ δ' ἐπαινος οὗτος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἰδιόζοντα χαρακτῆρα τύπων καὶ τὸν πλοῦτον τῶν λέξεων τῆς διαλέκτου ταύτης, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκμρφωσιν αὐτῆς μᾶλλον εἰς ἐπισημονικὸν πεζὸν λόγον. Ἀλλ' ἡ Ἰὰς τοῦ Ἡροδότου ἔνεκα τῆς εἰς αὐτὴν εἰσαγωγῆς λέξεων καὶ ἐκφράσεων ἄλλων διαλέκτων ἐχαρακτηρίσθη ὡς ποικίλη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄκρατον καὶ ἁμυγῇ τοῦ Ἐκαταίου Ἰάδα<sup>10</sup>. Ὅπως δὲ ὁ ἱστορικὸς οὗτος δὲν παρέμεινε προσηλωμένος εἰς τὰς ἐνδεεῖς ἄλλως ἀρχὰς τῆς Ἰωνικῆς

λογογραφίας, ἀλλ' ἤγαγε τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου εἰς τὴν δέουσαν περιωπὴν τῆς τελειότητος, οὕτως ἐμόρφωσε καὶ τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, ἥτις δὲν εἶχεν εἰσέτι καταλλήλως ἀναπτυχθῆναι, καὶ παρέσκευάσεν αὐτὴν εἰς πεζὴν θρόσιν « ὁμοίαν γενέσθαι τῇ κρατίστῃ ποιήσει ». Ἡ δὲ ἰωνικὴ αὐτῇ διάλεκτος, ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τοὺς γραμματικοὺς τύπους πλησιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν γλῶσσαν, ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως, δεικνύει ὅτι ἔχει ἐπ' αὐτῆς ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν τὸ τε ἔπος, ἡ ἐλεγεία καὶ ἡ τραγικὴ ποίησις.

Προφανὴς διαύγεια, ἥρεμος πλατειασμός, φυσικὴ καὶ συχνάκις ἀφελὴς χάρις<sup>2</sup>, εἶναι αἱ ἰδιόζουσαι ἀρεταὶ τοῦ Ἡροδοτείου ὕψους, ὅπερ ὁ Κικέρων ἐπιτυχῶς παραβάλλει πρὸς ποταμὸν ἡσύχως προορέοντα<sup>3</sup>. Οὔτε ἰσχνὸν ὃν τὸ ὕψος τοῦτο, οὔτε ὑψηλόν, κατετάχθη εἰς τὸν μέσον χαρακτῆρα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων<sup>4</sup>, οἷτινες, ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ σπουδαῖον καὶ αὐστηρὸν τοῦ Θουκυδίδου ὕψους, ἐξαίρουσι τὴν κοῦφον καὶ ἀνθηρὰν τοῦ Ἡροδότου χάριν<sup>5</sup>. Ὡς δὲ τὸ ὕψος τοῦ ἱστορικοῦ ἀποκλίνει εἰς ἐκφράσιν μᾶλλον ἥρεμου καὶ ὁμαλοῦ ἤους, ἡ πάθος διεγνηγεργμένου<sup>6</sup>, οὕτως εἰσδύει μετ' ἐπιτυχεστάτης μιμήσεως εἰς τὰ καθέκαστα τῶν ἐπὶ μέγρος λαῶν καὶ προσώπων, τὸν ἰδιόζοντα χαρακτῆρα καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι περιγράφει μετ' εὐστόχου καὶ πολλακῆς μετὰ μιμητικῆς ἀληθείας καὶ ἐνεργείας<sup>7</sup>. Διὸ προτιμᾷ τὰς εἰκονικὰς καὶ παροιμιώδεις τοῦ λαοῦ ἐκφράσεις, εὐμοιρεῖ πλοῦτον πρὸς δύλωσιν τῶν ἐκ τῆς γλῶσσης τοῦ καθημερικοῦ βίου δεδανεισμένων τούτων ἐκφράσεων καὶ ἀποφεύγει μεθ' ἀβραῶς εὐλαβείας πᾶν τὸ ἐν τῷ λόγῳ ἄσμενον καὶ ἀηδές. Ὅπως πᾶσα ἡ ἱστορικὴ ὕλη συνέχεται καὶ μετ' ἀταράχου ἡρεμίας κατὰ πράξεις καὶ λόγους τελειοῦται, αἱ δὲ εἰδικαὶ γραμμαὶ τῶν εἰκόνων μετὰ καθαρῶς ἀναπτύσσονται ἀκολουθίας ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, οὕτω κατατάσσονται καὶ αἱ λέξεις φυσικῶς καὶ ἀπερίττως, ἀποτελοῦσαι εὐπεριγράπτους φράσεις, καὶ ἐξαίρεται ἡ ἀνειμένη μᾶλλον καὶ ραθυμότερα, ἢ ἡ λογικὴ ἐκάστης προτάσεως σύνθεσις. Ἐντεῦθεν μεταχειρίζεται ὁ συγγραφεὺς τὴν λεγομένην **λέξιν εἰρομένην**<sup>8</sup>,

1) Διονύσιος. Ἀλικ. περὶ Θουκ. σ. 865. « Παρεσκεύασε (Ἡρόδ.) τῇ κρατίστῃ ποιήσει τὴν πεζὴν φράσιν ὁμοίαν γενέσθαι πειθοῦς τε καὶ χαρίων καὶ τοῖς εἰς ἄκρον ἡκούσης ἡδονῆς ἔνεκα. »

2) Δίωνος Χρυσστ. σ. 479 R. « Ἡρόδοτος μὲν ὄν, εἴποτε εὐφροσύνης σοι δοῖ, μετὰ πολλῆς ἡσυχίας ἐντεύξῃ· τὸ γὰρ ἀνειμένον καὶ τὸ γλυκὺ τῆς ἀπαγγελίας ὑπόνοιαν παρέξει μυθώδες μᾶλλον ἢ ἱστορικὸν τὸ σύγγραμμα εἶναι. »

3) Orator. 12. « Sine ullis salebris quasi sedatus amnis fluit. »

4) Μαρκελλίνου ἐν βίῳ Θουκυδίδου 40. « μέσῳ μὲν (χαρακτῆρι) Ἡρόδοτος ἐχρήσατο, ὅς οὔτε ὑψηλὸς ἐστὶν οὔτε ἰσχνός· » πρὸς Διονύσιον. Ἀλικ. : περὶ συνθέσεως ὀνομάτων : 24 καὶ Ἡρόδ. VII, 8, ἔνθα τὸ χωρίον « ἄνδρες Πέρσαι » κτλ, ὅπερ Διονύσιος. Ἀλικ. : « περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος : 41. παρσισάγει ὡς ὑπόδειγμα « Ἡροδότου λέξιν τῆς αὐστηρᾶς καὶ τῆς ἰδίας ἀρμονίας μέσῃν εἶναι καὶ τὰ κράτιστα εἰληφέναι παρ' ἑκατέρας. »

5) Quintil. inst. orot. X, 1. « densus et brevis et semper instans sibi Thucydides ; dulcis et candidus et jusus Herodotus ; ille concitatis hic remissis affectibus hic sermonibus, ille vi hic voluptate. »

6) Διονύσιος. Ἀλικ. Πρὸς Γνάριον Πομπήιον, σ. 776. « Θουκυδίδης τὰ πάθη δηλώσαι κρείττων, Ἡρόδοτος δὲ τὰ γ' ἡθὴ παραστήσαι δεινότερος. » καὶ 777 « τὸ μὲν Ἡροδότου κάλλος ἱλαρόν ἐστι, φοβερόν δὲ τὸ Θουκυδίδου. »

7) Θέωνος : Προγυμνάσματα : σ. 336. « καὶ βαρβαρικῶς φασιν εἶπεῖν πολλάκις τὸν Ἡρόδοτον καίπερ ἑλληνιστὴ γράφοντα, ὅτι τοὺς ἐκείνων λόγους μεμυμῆται. »

8) Ἀριστοτέλ. Ρητορ. III, 9: « Λέγω δὲ « εἰρομένην, ἢ οὐδὲν ἔχει τέλος καθ' αὐτὴν, ἀν μὴ τὸ πρᾶγμα λεγόμενον τελειωθῇ. » Ἀντίθετος πρὸς τὸν ὅρον τοῦτον ὑπάρχει παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀριστοτέλει. ἔνθ' ἄνωτέρω, ἕτερος, ἡ λεγομένη « λέξις κατεστραμμένη », ἣν ὀρίζει ὡς ἐξῆς : « Λέξις ἔχουσα ἀρχὴν καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ μέγεθος εὐσύννοτον. » Ὁ τελευταῖος οὗτος ἱρισμὸς ἐδράζεται ἐπὶ τῆς ὑποταγῆς μίᾳς ἢ καὶ πλειοτέρων δευτερευουσῶν προτάσεων ὑπὸ μίαν κυρίαν ἐνοίαν, ἥτις καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν διακρίνεται ἀπὸ πάσης ἄλλης δευτερευούσης. Τὴν « κατεστραμμένην » δὲ ταύτην « λέξιν » μεταχειρίσθη ἰδιαίτατα ὁ Θουκυδίδης.

1) Πρὸς Γνάριον Πομπήιον σ. 775.

2) Περὶ τῆς ὑπὲρ τῶν Σαμίων ἀγάπης τοῦ Ἡροδότου ἴδ. ἀνωτέρω ἐν Ε'. τὰς δὲ ἐκφράσεις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Κῶων ἴδ. VII. 163, ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων βασιλέων V, 22, τοῦ Πέρσου Ἀρταβάζου VIII, 126., τοῦ βασιλέως Πανσανίου V, 32, τοῦ Ἀθην. Ἀριστείδου VIII, 79, 95, τοῦ Ὀλυμπιόδωρου IX, 21, 17, τοῦ Καλλίου καὶ Ἰπποκρίτου VI, 121.

3) Κατὰ τῶν Ἰώνων I, 142 ἐξῆς VI, 12. κατὰ τῶν Ἀλεαδῶν VII, 6. 130. 170. καὶ IX, 1. τοῦ Θεμιστοκλέους VIII, 4. 11.

4) Ἰδ. ἰδίως V, 78.

5) VII, 236.

6) VII, 139. « Νῦν δὲ Ἀθηναίους ἂν τις λέγων σωτήρας γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι τέληθός. »

7) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 42.

8) K. Abicht Herodotos: Einl. σ. 26. -- Πρὸς Γ. Curt. Gr. Geschichte II, σ. 284.

9) Πρὸς Γνάριον Πομπήιον σ. 775.

10) Ἐρμογένους : περὶ ἰδεῶν : σ. 399. « Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος, παρ' οὗ δὴ μάλιστα ὠφέληται Ἡρόδοτος, καθαρὸς μὲν ἐστὶ καὶ σαφής, ἐν δὲ τισὶ καὶ ἡδὺς οὐ μετρίως, τῇ διαλέκτῳ δὲ ἀκράτῳ Ἰάδι καὶ οὐ μεμυμῆνι χρησάμενος, οὐδὲ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ποικίλῃ. » πρὸς καὶ σ. 319 (Ἡρόδ.) καὶ ἄλλων διαλέκτων ἐχρήσατο τισὶ λέξεσιν. »

τουτέστι τὸν τρόπον ἐκεῖνον τοῦ γράφειν, καθ' ὃν πᾶσαι αἱ προτάσεις τῶν περιόδων παρατάσσονται αὐθυπάρκτως ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην ἄνευ ἐσωτερικῆς καὶ στενῆς συνδέσεως αὐτῶν καὶ ὑποταγῆς εἰς μίαν πρωτεύουσαν ἔννοιαν. Τὴν **εἰρουμένην** δὲ ταύτην λέξιν μετεχειρίσθησαν ἐν μέρει καὶ αὐτοὶ οἱ λογογράφοι. Ἐν τούτοις ὅμως ἀπαντῶσι παρ' Ἡροδότῳ οὐχὶ σπανίως καὶ ἀπόπειραι περιοδικῶν συντάξεων, ὥς ἐπιτυγχάνει μόνον ὅταν εἶναι γενικοῦ περιεχομένου, χρησιμεύοντος εἰς ἀπόδειξιν ἢ ἐλεγχον, ὅτε ἡ ἔλλειψις ἀσκήσεως ἐν τῇ λογικῇ τῶν ἐννοιῶν ἀναπτύξει καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς ἐναργίῃ καὶ εὐδύνοστον τῶν πραγμάτων παραστάσιν δὲν δύνανται νὰ συμβαδίζωσι. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, εἶναι τὸ ὕψος τοῦ Ἡροδότου πιστὴ εἰκὼν προφορικοῦ λόγου καὶ οὐχὶ σπανίως ὑπομνηνίσκει τὰς δημοσίους ἐκείνας ἀναγνώσεις, αἵτινες δύνανται ἐν τινὶ μέτρῳ νὰ παρεισαχθῶσιν ἀμετάδλητοι ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγούνται καὶ αἱ πολλαπλαῖ ἐκεῖναι ἀναφοραὶ καὶ προσημιακαὶ ὑποδηλώσεις, δι' ὧν ἐπιζητεῖ ὁ Ἱστορικὸς οὐ μόνον ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ νὰ διευκολύνῃ μὲν τὴν συνοπτικὴν τῶν ἱστορουμένων κατανόησιν, καταστήσῃ δ' ἐπαίδητόν τὸ νῆμα τῆς συνεισφοράς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του.

(Ἀκολουθεῖ).

## ΠΟΙΚΙΛΑ.

**Καταστρεπτικὸν μηχανήμα τοῦ Ἑδίδον.** — Ἐσχάτως ἐδημειεύθη ἐν ἀγγλικῇ ἐφημερίδι περίληψις συνδιαλέξεως τοῦ κ. Ἑδίδον μετὰ τοῦ κ. Βιζέλωφ, καθ' ἣν ὁ μέγας ἐφευρέτης, ὑπαινισσόμενος τὴν πιθανότητα ρωσογερμανικοῦ πολέμου, ἐξεφράσθη ὡς ἑπεται :

« Ἀδυνατῶ νὰ κατανοήσω διατί αἱ κυβερνήσεις καταδαπανῶσι τὸν χρόνον αὐτῶν εἰς δοκιμὰς μεθόδων καταστροφῆς πολυδαπάνων ἡμᾶς καὶ ἀνεφαρμόστων. Ἐάν ἤμην αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, οὐδαμῶς θὰ ἐταρασσόμην ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Τσαρού συγκρούσεών μου ».

— « Πῶς δὲ συμβαίνει τοῦτο » ; ἠρώτησεν ὁ Βιζέλωφ.

— « Ἐσχάτως κατέγινα ἐν τῇ τελειοποιήσει μηχανήματος διὰ τοῦ ὁποίου δύναμαι νὰ πηδαλιουχίσω σκάφος αὐτομάτως καὶ μόνον τῇ χρήσει τῆς πυξίδος. Ἡ ἀρχή, ἐφ' ἣς βασίζεται εἶναι ἀπλουστάτη. Στρέφω τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου πρὸς τὸ σημεῖον πρὸς ὃ ἐπιθυμῶ διὰ τῆς πυξίδος νὰ διευθύνω αὐτό. Εἴτα ἔχω λεπτόν ἡλεκτρικὸν ρυθμιστήρα ἐκατέκωθεν τοῦ σημείου τούτου τῆς πυξίδος οὕτως ὥστε ὅσάκις τὸ πλοῖον στρέφεται πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν πλευρῶν ἢ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς πυξίδος προεκβολὴ θίγει τὸν ἡλεκτρικὸν μηχανισμόν ἐκ τούτου ἢ ἐκεῖνου τοῦ μέρους, ὅστις πάλιν συνέχεται μετὰ τοῦ οἰακοστροφῶν μηχανήματος, ὅπερ εἶναι οὕτω πως διηυθετημένον ὥστε ἀμέσως νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σκάφος εἰς τὴν πρέπουσαν πορείαν· τὸ μηχανήμα τοῦτο δύναται ἀκρίβειαν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τορπιλλοβόλα παντὸς εἴδους. Ἡ ἀμεσὸς πρακτικὴ ἀξία τοῦ μικροῦ τούτου μηχανήματος ἔγκειται ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ τοῦ διευθύνειν βλήμα διὰ μέσου τοῦ ἀέρος. Δὲν ἐννοῶ ἀερόστατον ἢ ἱπταμένην μηχανὴν κατὰ τὴν συνήθη ἀποδοχὴν τῆς λέξεως. Δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην ἐν μηχανῇ ἀφιπταμένη ἀφ' ἣμῶν καὶ παραδιδόμενη εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀνέμων. Πολλοὶ ὁμιλοῦσιν ὥστε εἶδει αἱ ἱπτάμεναι μηχαναὶ ν' ἀπομιμηθῶσι τὴν φύσιν, ν' ἀπομιμηθῶσι τὰς κινήσεις τῶν πτηνῶν, ἰχθύων καὶ πλείστον ἄλλων. Καὶ ὅμως ἴδετε τὸ ἐμὸν φωνόγραφον. Τί ἄλλο εἶναι εἰμὴ τεμάχιον σιδήρου εἰς φύλλον ; Ἡ ἱπταμένη μηχανή μου ρίπτεται εἰς τὸ διάττημα ἐν οἰκλήποτε διδομένη γωνίᾳ· φέρει δὲ ἡλεκτρικὸν κινητήρα διὰ μέσου συστρεφόμενων πετρῶν, ὅστις κινεῖ αὐτὴν μετὰ δεδομένης ταχύτητος καὶ διὰ δεδομένην ἀπόστασιν. Νομίζω ὅτι δύναται νὰ διατρέξῃ 50 μίλια. Τὰ πειράματα ἅπερ ἐτέλεσα προάγουσί με εἰς τὸ νὰ σκεφθῶ ὅτι ἐπὶ τῆς μηχανῆς ταύτης δύναται νὰ ὑπάρξῃ βάρος 500 λιτρῶν ἐκρηκτικῆς ὕλης

καὶ νὰ ριφθῇ ἐξ ὕψους εἰς οἰονδήποτε σημεῖον ἐκλέξω. Βεβαίως πρέπει νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὴν κατάστασιν τῆς ατμοσφαιρας, ὅν τρόπον γίνεταί τοῦτο καὶ ἐν τῷ πυροβολικῷ, τὰ πειράματά μου ὅμως καταδεικνύουσιν ὅτι δύναμαι νὰ ἐπιτύχω τοῦ σκοποῦ μου ὑπερπηδῶν τὰς πλείστας τῶν δυσχερειῶν.

Ἐν τῇ συνεντεύξει ταύτῃ μετὰ τοῦ κ. Βιζέλωφ, ὁ τελευταῖος οὐδὲν ὑπέβαλεν εἰς τὸν κ. Ἑδίδον τὴν ἐξῆς εἰδικὴν περίπτωσιν : Ὑποθέσατε ὅτι σκοπὸς, καθ' ὃν θὰ βάλ्लετα εἶναι ἡ Νέα Ὑόρκη.

— Ἡ Νέα Ὑόρκη, ἀπήντησεν ὁ κ. Ἑδίδον, εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 13 μιλίων ἀπὸ τοῦ σημείου, ἐν ᾧ εὐρίσκόμεθα. Ἀναλαμβάνω νὰ ἐκσφενδονίσω ἐντεῦθεν ποσότητα — ἀδιάφορον ποσότητα — ἐκρηκτικῶν ὁλῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ταύτης.

— Τὴν στιγμὴν ταύτην, γράφει ὁ ἀνακρινόμενος τὴν περιέργον ταύτην συνδιάλεξιν Ἑδίδον καὶ Βιζέλωφ, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κ. Ἑδίδον ἀπήστραψαν καὶ ἐφώνησεν :

« Ἦθελον νὰ εἶχετε πόλεμον (γερμανορρωσικὸν δηλ.) ἵνα δυνηθῶ ν' ἀναπτύξω τὸ ὄνειρον τοῦτο πρακτικῶς. Ἐγὼ πρόχειρον τὴν ὕλην καὶ ἡδυνάμην νὰ συνάψω συμβόλαια μετὰ χιλιάδων ἐργοστασιαρχῶν, οἵτινες θὰ μοὶ παρείχον ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων, πᾶν ὅ,τι μοὶ ἀναγκαῖον ».

— « Τί ὅμως θὰ ἐπράττετε ἂν ἦσθε αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας » ; ἠρώτησεν ὁ Βιζέλωφ.

« — Οὐδὲν πρὶν ἢ ἀποφασισθῇ ὁ πόλεμος· θὰ ἐτήρουν τὸ ἀπόρητόν μου. Καὶ ἅπαξ τοῦ πολέμου κηρυχθέντος, οὐδεὶς θὰ ἡδύνατο νὰ γινώσκῃ τὸ σχέδιόν μου, διότι πάντες οἱ μηχανικοὶ τῆς χώρας μάτην θὰ ἐπειρῶντο τὴν κατασκευὴν τούτου ἢ ἐκεῖνου τοῦ τμήματος τῶν μηχανῶν μου, αἱ δὲ μηχαναὶ μου αὗται θὰ ἐτίθεντο ἐν τάξει πρὸς χρῆσιν μόνον ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς ὀπλοστασίοις. Ἄμα δ' ὡς προητοιμάζοντο θὰ ἐρρίπτοντο ἄνωθεν τῶν ἐχθρικών δυνάμεων καὶ θὰ ἐπιπτον ἐπ' αὐτῶν ὡς βροχὴ πυρός· εἰς οὐδὲν θὰ ὠφέλει ὁ κατ' αὐτῶν κανονισμὸς ἢ πυροβολισμός, διότι καταπίπτουσαι θὰ κατέστρεφον ἐκείνους ἀκριβῶς, οἵτινες θ' ἀπεπειρῶντο τὴν καταστροφὴν τῶν μηχανῶν ».

Τοιοῦτο τὸ θαυμάσιον μηχανήμα ὅπερ τελευταῖον ἐφεῦρεν ὁ Ἑδίδον. Ἄν δὲ πράγματι ἐπιτευχθῇ πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀφηγήσει λέγεται, γενικὴ ἀπειλὴ ἀναστάτωσης τὰ στρατιωτικὰ συστήματα καὶ τὰς ἐν τῷ μέλλοντι μάχας.

**Υγρὰ καύσιμος ὕλη διὰ τὰ τορπιλλοβόλα.** — Μυστικὰ πειράματα ρευστῆς καυσίμου ὕλης διὰ τὰ τορπιλλοβόλα, ἄρτι ἐν Σπέτζια τελεσθέντα, φαίνονται εἰς εὐνοϊκὸν ἀπολήξαντα ἀποτέλεσμα, διότι τὰ πειράματα ἐγένοντο καθ' ἐσχάτην ἄνευ διακοπῆς. οἱ λέβητες οὐδέποτε ἐδέχθη νὰ ἐπισκευασθῶσιν, οἱ σωλῆνες, καίπερ εἰς ἰσχυροτέραν θερμότητα ὑποβληθέντες ἢ τὴν ἐκ τῶν γαιανθράκων ἐπιγινόμενῃ, οὐδεμίαν ὑπέστησαν βλάβην καὶ οὐδὲν ἔφαινετο ὑπάρχων καπνός. Ἐν τῇ ἀκτῇ οὐ μακρὰν τῆς Σπέτζιας, θὰ κτισθῇ ἀποθήκη χωρητικότητος τριῶν ἑκατομ. λιτρῶν περίπου ὑγρᾶς ὑποστάθμης, ὁμοιοζούσης πρὸς ἄσφαλτον καὶ μὴ ἀναφλεγόμενης· εἰ μὴ ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω πιθανὴ φαίνεται ριζικὴ τροπὴ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν λεβήτων τῶν πολεμικῶν σκαφῶν καὶ τὸ πρόβλημα μεγάλῃς ἀναπτύξεως ἰσχυρῶν κινητικῶν δυνάμεων μετὰ μεγάλης οἰκονομίας βάρους καὶ χώρου φαίνεται σχεδὸν λυθὲν ὑπὸ ἰταλοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ.

**Ὁ ἐλεφαντόδους προῖον τοῦ γαλακτοκουείου.** — Κατὰ τινα ἀμερικανικὴν ἐφημερίδα « ὁ ἐλεφαντόδους κατασκευάζεται ἤδη ἐκ γαλακτος, διὰ συμπήξεως αὐτοῦ ὅν τρόπον καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τυροῦ, ἀναμείζων τοῦ συμπαγούς τμήματος μετὰ βόρακος καὶ υποβολῆς τῆς ὅλης μάζης εἰς μεγάλην πίεσιν ». Τὸ ἐκ τούτου προκύπτον προῖον εἰς ὃ ἀπεδόθη τὸ περίεργον ὄνομα « γαλακτίτης » (Lactilis) λέγεται ὅτι εἶναι σκληρόν, διαρκές καὶ κατάλληλον πρὸς κατασκευὴν κτενίων, σφαιρῶν σφαριστηρίου, κονδυλοφόρων, ἐπιστομίων τῶν καπνοσφύγγων καὶ λοιπῶν παραπλησίον ἀντικειμένων.

**Ἡ γλῶσσα τῶν πιθήκων.** — Ὁ κ. Ρ. Α. Γκάρνερ δὲν φαίνεται ἀπελπίσας εἰσεῖν ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς γλώσσης τῶν

1) Παραδείγματα τούτων περιοδικῶν συντάξεων ἴδ. II, 43, 146.